

مارسل پروست (یک زندگی). مرتضی هاشمی پور

۲۳۱ ژان ایو تادیه یکی از سرشناس‌ترین نویسندگان و پژوهشگران زندگی و آثار پروست است. وی در سال ۱۹۳۶ به دنیا آمد و در کالج سن لوئیز گانزاگ و سوربون تحصیل کرد. او از سالهای ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۶ رییس بخش فرانسوی دانشگاه قاهره بود. از ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۱ مدیر انتسیو فرانسوی در لندن و نیز در سالهای ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۱ استادیار و استاد دانشگاه آکسفورد بود. هم‌اکنون استاد ادبیات فرانسه در دانشگاه سوربون و سردبیر انتشارات گالیمار است. از او تا به حال کتاب‌های متعددی به چاپ رسیده است. از جمله، پروست و رمان Proust et le roman (۱۹۶۱) و قرائت پروست (Lecture de Proust) (۱۹۷۱) و چندین جلد کتاب دیگر درباره پروست را می‌توان نام برد.

زندگی مارسل پروست یکی از جامع‌ترین و کامل‌ترین تحلیل‌هایی است که درباره زندگی پروست ممکن است نوشته شده باشد. چنانکه تحسین بسیاری از صاحب‌نظران را برانگیخته است.

تادیه در مقدمه مفصل و پرمحتوای خود بر کتاب از اهمیت بیوگرافی نویسی و دشواریهای آن می‌نویسد. سپس تلاش می‌کند

به این سؤال پاسخ دهد که «آیا شرح داستان زندگی پروست ممکن است و اگر پاسخ مثبت است چرا و چگونه؟» تمام زحمات و جستجوهای او حول همین پرسش و پاسخ به آن است. وی معتقد است: «زمان آن رسیده که کارهای انجام شده ارزشمند پیشینیان درباره پروست را باهم تلفیق کرده، اطلاعات نامعتبر عده‌ای را دور بریزیم و با تکیه بر جستارهای تازه، کاری جدید و درخور پدید آوریم.»

اهمیت پروست و آثارش بر کسی پوشیده نیست، چنانکه پس از مرگ او داستانش به پایان نمی‌رسد و همین امر می‌طلبد یک بیوگرافی تازه درباره او و از میان آثار و حتی ملاقات با کسانی که به نوعی با او ارتباط داشته‌اند نوشته شود. تادیه می‌گوید: «من تلاش می‌کنم شخصیت پروست را به تصویر بکشم؛ پسر بچه‌ای در میان یک خانواده متوسط، شاگرد دبیرستان کندورسه، دانشجوی دانشسرای علوم سیاسی، یک مبتلا به آسم، یک شاعر جوان که بیش از آنکه نامه دریافت کند، نامه می‌نویسد.» اینها ویژگی‌هایی است که تادیه برای پروست برمی‌شمارد و ادامه می‌دهد: «دقیقاً به خاطر اینکه تفسیر کردن از ایجاد ارتباط مشکلتر است، باید به میزان اعتبار فرضیه‌ها اعتماد کنیم. این کتاب خود نیز یک نظریه است...»

نویسنده با نگاهی منتقدانه نسبت به کارهایی که قبل از او در شناساندن چهره پروست صورت گرفته است، معتقد است هر چند آثاری که پیش از این درباره پروست نوشته شده به شناخت پروست کمک می‌کند، ولی هیچ کدام به شرح جزئیات مربوط به زندگی او نپرداخته‌اند. وی مثلاً، جرج پینتر (George Painter) را به خاطر این که درباره پروست بسیار مطالعه کرده، مورد تحسین قرار می‌دهد ولی از سوی دیگر چون به دیدار شاهدانی که در زمان حیات پروست او را دیده‌اند و هنوز زنده هستند نرفته، از او انتقاد می‌کند.

تادیه در این زندگینامه سیر دنیای پروست و چگونگی شکل‌گیری مسیر کتاب‌ها، نقاشی‌ها و قطعات موسیقی‌ای که پروست را متأثر می‌کرده به خوانندگان نشان می‌دهد.

«حتی اگر تمام حقایق درباره زندگی پروست را می‌دانستیم و به تمام اظهارات گوش داده بودیم، هنوز مجبور بودیم آنها را تفسیر کنیم. اینجاست که وظیفه زندگینامه نویس همانند داستان‌نویس کندوکاو در لایه پنهان ظواهر و رسیدن به تعریفی صحیح و انتخاب آن از بین چندین فرضیه است.»

سرفصل‌ها و عنوان‌های مهم کتاب به قرار زیر است:

۱. اصل و نسب: نگاهی به محیط زندگی و خانواده مارسل دارد.

۱۱. دوران کودکی: این فصل به محیط زندگی و نیز کتابهایی که مارسل در کودکی خوانده می‌پردازد.

۱۱۱. پسر بچه مدرسه‌ای: این فصل، مارسل را به عنوان یک دانش‌آموز بی‌تکلف و متواضع معرفی می‌کند و نگاهی به اشخاص تأثیرگذار این دوره دارد.

۱۷. تعطیلات تابستان: به بررسی سالهای بین ۱۸۸۹ تا ۱۸۹۱ و اتفاقات قابل توجه این برهه از زندگی مارسل پروست اختصاص دارد.

۷. از بانکت (Le Banquet) به رووی سفید (La Revue blanche): این فصل به دوستی‌ها و آشنایی‌های مارسل پروست با اسکار وایلد، ماتیلد و برگسون و دیگران می‌پردازد.

۷۱. منشاء خوشی‌ها و روزها: این فصل به شخصیت‌های تأثیرگذار در زندگی پروست و فعالیت‌های پروست که چگونه سبب نوشتن کتاب خوشی‌ها و روزها شد اختصاص دارد.

۷۱۱. دلخوشی ژان سانتوی: فصل عاشق شدن پروست و حوادث پس از آن و نیز فقدان نزدیکان پروست و تأثیر آن در روحیه اوست.

۷۱۱۱. از ژان سانتوی به دریفوس: این فصل یکی از فصول مهم و قابل توجه است چرا که به شروع نویسندگی پروست و علاقه او به فرانسه و اجرای دریفوس و تأثیر آن بر کار پروست می‌پردازد و نیز پروست را به عنوان یک منتقد هنری معرفی می‌کند.

۱۹. کتاب مقدس آمین (The Bible of Amiens) جستجو درباره شخصیت راسکین و چگونگی آشنایی پروست با او و نیز مسافرت‌های پروست و چند شخصیت دیگر که در زندگی پروست حضور داشته‌اند، مباحثی است که در این فصل مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱۹. کنجد و سوسن‌ها: بخش دیگری از زندگی پروست مورد بررسی قرار می‌گیرد، پروست و (سن سیمون)، مجوز انتشار برای La Bible d'Amiens، موضوعاتی است که در این فصل مطرح می‌شود.

۱۹۱. انقلاب ادبی: این فصل شامل بازگشت به زندگی، روزهایی که صرف مطالعه می‌شد، موسیقی و بازگشت به پاریس است.

XII. بر ضد سنت بوو: زندگی برای نوشتن، مرگ مادام کلاوه، تغییر ماهیت کنت سنت بوو، سلین و نیکلا کوتن، داستان ۱۹۱۱، نکاتی است که در این فصل آمده است.

XIII. زمان از دست رفته: این فصل اختصاص به نگاهی کلی به فرآیند نوشتن، تقسیم موضوع داستان به چندین جلد کتاب و انتخاب عنوان برای آن‌ها و جستجوی ناشر، دارد.
XIV. داستان سال ۱۹۱۴: مروری به چاپ و واکنش‌ها نسبت به جلد اول سوان و مشکل تغییر ناشر و... مباحث این فصل را تشکیل می‌دهد.

XV. داستان سال ۱۹۱۸: این فصل شامل بررسی از سدوم به گریخته، جنگ در داستان، همکاری پروست و آناتول فرانس است.

XVI. بین زندگی و مرگ: سلامتی، مجلات و خبرنگاران، استقبال از طرف گرمات II، جمع‌بندی و پایان زمان بازیافته مباحث این فصل را تشکیل می‌دهند.

این فصول خود نشانگر توجه و دقت و حوصله درخور تحسین تادیه در معرفی و شناساندن درست مارسل پروست است.

بی‌مورد نیست که چندین شخصیت سرآمد در دنیای ادبیات لب به تحسین و تمجید این اثر تادیه گشوده‌اند:

– بیوگرافی تادیه یک گزارش هوشمندانه برجسته، موق و معقول از یک پدیده پیچیده است.

راجر پرسون، نیویورک تایمز بوک ریویو^۲

– تادیه برخوردار است از یک شناخت بی‌رقبانه از نوشتارها و منابع پروستی... یک قطعه یادگاری از دانش پژوهی.

مایکل دیردا، واشنگتن پست^۳

– مهم‌ترین قسمت در زندگی پروست.

گریگوری فیلی، فیلا دلفیا اینکوایر^۴

– ما نمی‌توانستیم برای یک شرح حال نویسنده (biographer) آرزو کنیم که آگاهی‌اش در مورد درگیری ادبی مربوط به وظایفش بیش از این باشد. ژان ایو تادیه در سئوالات مربوط به روابط جنسی و بیماری پروست عاقل و خویش‌دار است و شناخت آنچه که در پایان هر صفحه دست‌نویس حیات پروست است به طور کامل آگاهی می‌دهد.»

گابریل ژوسیپوویچی، تایمز لیتتری ساپلیمنت^۵

– تعریف تادیه تعبیری از هر دو جنبه یک انسان و اثرش است که سعی کرده یک اثر

یک مهمانی عصر، ۱۸۸۰.

کلاسیک باشد.

روی جنکینس، میل آن ساندی^۶

- تادیه یک تصویر جادویی از پروست به عنوان متفکر ارائه می دهد و خالقی است در یک اثر بصورت گسترده، برانگیزاننده و اقیاء کننده به طوری که موضوعاتش براساس انسانیت است.

ریچارد کنینگ، ایندیندنت^۷

- [کتاب تادیه] در حال حاضر کاملترین منبع اطلاعات در خصوص مارسل پروست است که برتر از تمام شرح حال های موجود می باشد.

آلن دوباتن، ساندی تلگراف^۸

- مهارت تادیه بی همتاست.

رونالد هیمن، لیتری ریویو^۹

- تادیه، بهترین نگارنده در مورد پروست. بهتر از هرکس دیگری در جهان درباره موضوع شناخت دارد. و او شناختش را با بصیرت و متانتی مثال زدنی در بیوگرافی ادبی ارائه می دهد.

دیوید ساکستون، داونینگ استاندارد^{۱۰}

- تحقیق بی نقص و درخشان انجام شده و همه چیز درباره پروست را شرح می دهد.

واین کواستن بام، وگ^{۱۱}

- [تادیه] با شجاعت و خلاقیت می نویسد.

تونی لوئیس، بوفالو نیوز^{۱۲}

نگاهی به دوران کودکی^{۱۳}

بیوگرافی نویسان اغلب فراموش می کنند که در زندگی نویسنده، کتابهایی که او (چه زن، چه مرد) خوانده، خیلی مهمتر از افرادی است که ملاقات کرده است. آنها می توانند به ما چیزهایی بگویند درباره اقبال زندگی و حتی درباره راسکین یا بالزاک. این درست است که مراجع زندگی دوره کودکی پروست به شدت کمیابند و «تا» کرده درون نامه یا صفحات داستان می باشند. در سوژه زمستان باغ مادام سوان، راوی به یاد می آورد کتابهای هدیه ای پی. جی. استهل (نام مستعار هتزل ناشر) برای سال جدید و

میل لی لی قهرمان مطلق داستانهایش. او یک «مینیاتور گلخانه» را گرفت، دیدن خرسندی های خواننده به اندازه ای که انگار خود خرسند شده است؛ حالا او پیر شده و از خود می پرسد: در آن سال های خوشبختی آیا زمستان زیباترین فصل نبود؟ در خیابان شانزلیزه، میل لی لی، همانند ژیلبرت، گرمگم به هوا بازی می کند و شیرینی های خود را با دوستانش تقسیم می نماید. هیچ توضیحی کمتس دوسگور را نمی شناساند. سدوم و عموره حال و هوای شگفت زده و مسحور شده مطالعات دوران کودکی، یکی از داستانهای ژول ورن را فریاد می آورد. مثلاً راما که منتظر انعام بود. مارسل ممکن است (Voyage extraordinaires) را خوانده باشد. برای او و برادرش که آن را خوانده بود یک سرمشق برای نامیدن (Les Voyages Imaginaires) و او بزرگ ترین خوشی های خود را از (Tour du Monde) و (Nouveau journal des Voyages) به دست آورد.

درباره یکی از شخصیت های برتر داستانهای ژول ورن، ادگار آلن پو می نویسد: «حتی کتابهای پرمخاطره صریح او، مانند آرتور گردون پیم، در ویرانی زندگی ام، یکی از موهبت های حافظه من است.» پروست ۸ ساله بود که یکی از کتابهایی را که هیچ گاه فراموش نکرد، خواند. (Histoire d'un merle blanc) از آلفرد دوموسه Alfred de Musset؛ «توکای سفید آلفرد دوموسه کتاب مورد علاقه من در سن کودکی بود، و کلمات آن درباره گل رز و سرگین گردان حوادث روزانه آن را تشکیل می داد.» چه چیز باید قویاً تغییر کند تا اضطراب بی پروایی های یک بچه در داستان نفوذ کند. سرانجام غیر معمول سوژه ناخوشایند است. توکایی که با پدر و اطرافیانش بد رفتاری می کند؛ او خاطراتش را می نویسد و به منظور نگهداری نوشته های متروک به فضای سبز بیرون شهر پناه می برد.

در مقاله خود «قرائت» (La Renaissance Latine, 1905) پروست «کاپیتان فرکاس (Le Capitaine Fracasse)» توفیل گوتیه را به یاد می آورد. در رمان منتشر نشده اش ژان سانتوی (Jean Santeuil) ده سال پیشتر، او توضیح داده بود که چه مقدار بابت آن بدهکار شده و چرا بعداً از آن متنفر گردید. احساسات مادر خصوص کتابها از یکی به دیگری سرایت می کند. همان گونه که در مورد موضوعات مورد علاقه مان تمایل یکسانی اظهار می کنیم. یک نگاه، همراه با کمی شگفتی، چرا پسریچه، گوتیه را دوست داشت در حالی که ماجرای مخاطره آمیز در آن نبود. اما جملات او همان گونه که در

نامه آناتول فرانس است در میان زیبایی‌ها بودند. او می‌دانست: شاید عبارات، اکنون خیلی معمولی در گوشش صدا می‌کنند. اما در آن زمان، پسر نوجوان یک احساس زیبا از آنها بدست آورد برای آنکه آنها را با احساسات قلبی خودش تطبیق دهد. برای قضاوت از انبوه افکاری که او روی آنها تأمل می‌کرد، «آن کتاب همچنین یک پیش‌گویی بود که هرکسی دوست دارد درباره هر چیزی صحبت کند.»

احساساتی که ما در سالهای ابتدایی زندگی تجربه می‌کنیم قوی‌تر از آن تجاربی هستند که بعداً به دست می‌آوریم و به یک درک عمومی طرح کلی داستان، شخصیتها یا کنش درباره آنچه ما می‌توانیم به راحتی به اشتباه افتاده باشیم، بستگی ندارد. به هر حال این‌ها می‌تواند کوتاه یا بلند باشد. این جمله یا عبارت حداقل از لذت زیباشناسی ماست.

پیرامون این دوره از نوجوانی‌اش، در همان زمانی که او در حال خواندن شعر درولد (Droulede) بود. پروست از یک رمان که امروزه به طور کامل فراموش شده است به نام پیکلی‌اولا (Picciola) نوشته زاویه سانتین (Xavier Saintine) ۱۸۳۶ به همان اندازه که او گیتار، بوته‌های خفچه^۴ و اشعار درولد را دوست می‌داشت، لذت می‌برد. او به شعر مبهم و تخیلات در آن، حتی بیشتر از آن در کتاب کلمبا Colomba نوشته مری مه M.ime، مدیون است که در آن قضای روزگار افسون نور ماه را برای او ویران کرد. رمان عشق یک زندانی برای یک گل و بعد برای یک دختر، «پیکلی‌اولا به عنوان گیاه، پیکلی‌اولا به عنوان یک دختر» می‌گوید. پروست عاشق کتاب هزار و یک شب در دوران نوجوانی‌اش بود. او این کتاب را به ترجمه گالان Galland خواند. و به صحنه‌ای از بشقابهای چینی سریل آن خیره شد. بعداً او «شخصیتی که در نوجوانی مسحور آن شد و کسی که چراغهای قدیمی را به چراغ‌های جدید تغییر داد» نام برد. در رمان در

جستجوی... (A la recherche) ما می توانیم علاءالدین، علی بابا، سندباد، بیدارگر خفته
و زیبده زیبا را ببینیم. علاوه بر این در نگاهی به رمان زمان باز یافته (Le Temps retrouve)
آرزو می کنیم که هزار و یک شب را در سن دیگری می نوشت. ♦ ♦ ♦

* Marcel Proust (A life), Jean - Yves Tadié, Translated by Euan Cameron, Penguin Books / 2000

۱. افسر یهودی ارتش فرانسه که با مدارک جعلی به خیانت به کشور متهم شد. پروست و برادرش از مدافعان او بودند و در حمایت از او بیانیۀ معروف «روشنفکران» را به امضای سه هزار هنرمند و نویسنده و استاد دانشگاه رساندند. م

۲. Roger Pearson, The New York Times Book Review

۳. Michael Dirda, The Washington Post

۴. Gregory Feeley, The Philadelphia Inquirer

۵. Gabriel Josipovici, The times literary Supplement

۶. Roy Jenkins, Mail on Sunday

۷. Richard Canning, The Independent

۸. Alain de Bolton, Sunday telegraph

۹. Roland Hayman, Literary Review

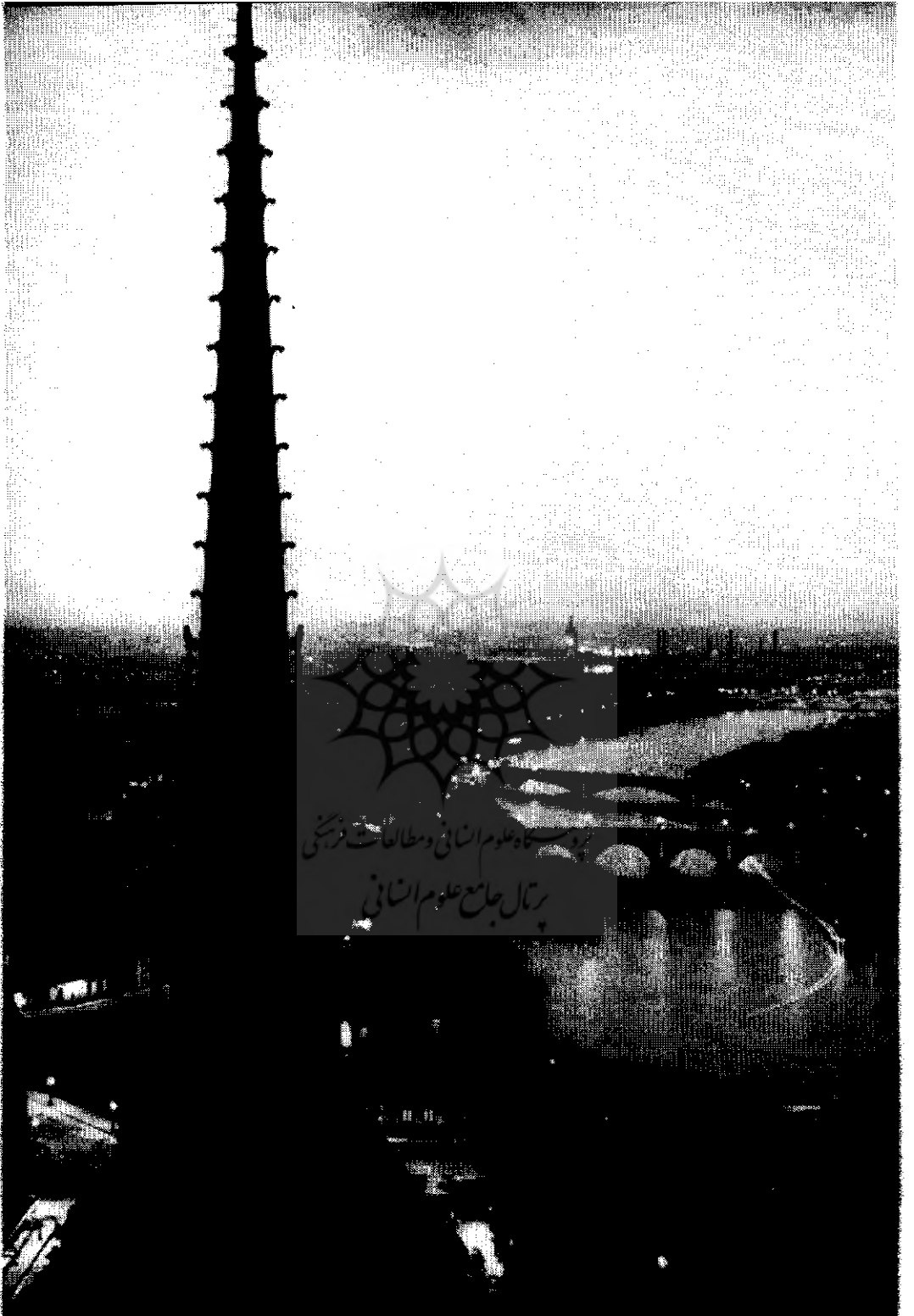
۱۰. David Sexton, The Evening Standard

۱۱. Wayne Koestenbaum, Vogue

۱۲. Tony Lewis, Buffalo News

۱۳. فصل دوم از کتاب مارسل پروست (یک زندگی) اثر ژان - ایو. تادیه، با ترجمه انگلیسی ایوان کامرون (Euan Cameron)

۱۴. نوعی درخت یاد درختچه. م

موسسه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی